

Foszladozó értékeink, foszladozó közösségünk

Az *Aracs* 2009/2. száma *Meddig foszlik semmivé közösségi értékeink szép szövedéke?* címmel vita-indító gondolatokat közöl Mák Ferenc fő- és felelős szerkesztő tollából. A vitaindító apropójául Müller Éva írása szolgál egy magyarkanizsai ügy kapcsán. Mi lesz a sorsa kultúránknak? – veti fel a kérdést Mák Ferenc, és kérdéseinek egész sorával továbbgondolásra, vitára, elemzésre, cselekvésre ösztönöz. Vegyük fel hát a begurított labdát, forgassuk-nézegezzük meg, mielőtt ismét újtára bocsátanánk.

Mai, pénzorientált világunkban a kultúra nem tartozik a kívánatos tevékenységformák közé. A mai fiatalok, ha pályaválasztásról van szó, inkább a „pénzes” szakmákat részesítik előnyben. Összehasonlíthatatlanul többen választanak bankár, menedzser, közgazdász, számítógépes pályát, mint pl. valamely művelődéssel foglalkozó szakot. S ha mégis, akkor jobb híján (más nem jött össze), illetve olyat, ami némi pénzzel kecsegtet (pl. média). Szinte „tudatosan” készülnek arra, hogy jövőben életükből kimaradjon a kultúra. Általános tapasztalat, hogy a művelődési rendezvényekről rendre hiányoznak a fiatalok, de a középgeneráció is, és főleg ősz fejeket láthatunk a közönség soraiban. Évek óta csodálkozom azon, hogyan lehetséges, hogy annyi hagyományápoló, nemzetismereti, történelmi és még ki tudja milyen program, foglalkozás, tábor és kirándulás szellemi hozadéka sehol se látható, úgy leperog a fiatalokról, mint a vízhatlan köpenyről az esővíz. Pedig nekik kell(ene) megőrizni, továbbvinni nemzeti értékeinket, kulturális hagyományainkat, szellemi-közösségi javainkat. S ha ez a feladat pénzzel nem is kecsegtet, értelmet tud adni az emberi életnek, a tengés-lengés helyett közösségi összetartozást, jövőképet, életcélt.

Vajon hová lesznek a fiatalok a közéletből? Az iskoláskorú gyerekek még mindenben szívesen részt vesznek, érdeklődők, be lehet vonni őket táborba, versenybe, irodalmi műsorokba, szavalásba, mindenhova. Mire azonban fiatal felnőtté válnak, egyszerűen eltűnnek. Mint ahogy a középmezőny is alig van jelen. Megdöbbentő tapasztalat, hogy több generáció is hiányzik kulturális javaink, szellemi és közösségi értékeink képviselőitől.

Kultúránk jövőbeli sorsa tehát mindeneke előtt azon múlik, lesznek-e olyan személyek, akik ezzel a jövőben is foglalkozni akarnak. Kulcsfontosságú tehát, hogy legyenek olyan fiatalok, akik ezt a feladatot magukénak érzik, felvállalják, akik számára a nemzeti értékek és a nemzeti közösség nem üres frázis, levetni való régi gúnya, hanem megtartó erő, életforma. Ez nemzeti közösségünk szempontjából is alapvetően fontos, de meggyőződésem, hogy a fiatalok egyéni jövője szempontjából is. Közösségi kapaszkodók nélkül, a közösség megtartó-szabályozó szerepe nélkül nem a kívánatosnak vélt teljes szabadság, sokkal inkább a teljes talajtalanság, magárahagyottság, kiűzetalanság, s az ezzel járó életszervezési problémák markáns jelenlétével kell számolnunk.

A kultúra jövőbeni kilátásainak vizsgálatánál is első szempont, hogy legyenek, akik ezzel foglalkoznak. Hiszen ha nincs harangunk, hogyan harangozunk? Mindannyiunk feladata, hogy a divatos közösségromboló tendenciák ellenére nemzeti közösségünk megmaradása érdekében igyekezzünk kulturális értékeink megtépzott tekintélyét visszaállítani.

Miért fontos a kultúra?

„Minden nyelv külön látomás a világról” és „bármely nyelv halálával egy lehetséges világ pusztul el” – idézi Bertha Zoltán Szócs Géza szavait Kétn etűd a megmaradásról c. írásában a *Kik vagyunk és miért?* Írások az identitásról c. kiadványban, melyet a stockholmi Erdélyi Könyv Egylet jelentetett meg 2008-ban (323. o.). A fenti gondolatokat az egész kultúrára kiterjeszhetjük: minden kultúra sajátosan, a maga adekvát módján ragadja meg a világot, s így bármely kultúra megsemmisülése az egész emberi civilizáció számára pótolhatatlan veszteséget jelent. Ha nemzeti kultúránk érdekeit szem elől tévesztjük, ha értékeit veszni hagyjuk, nemcsak magunkat szegényítjük el, de tágabb értelemben egész világunkat. Persze ez a napi politikai érdekek tükrében mit se számít, nem is merül fel, nem is gondolnak rá, az aktuálpolitika különben sem foglalkozik távlatosabb célokkal. Egy olyan világban, amelyben kizárólag a pénz az úr, minden

egyéb zavaró tényezőnek hat, ami ennek az útjában áll.

Hogyan lehet aláásni, tönkretenni?

Kulturális értékeink rombolása tudatosan és átgondolatlanul is folyik. Tudatosan történik a manapság mindenütt jelenlevő, tömegmanipulációs szándékkal, nagy médiaháttérrel a köztudatba benyomott kultúraellenes propaganda révén. Ez a propaganda arra irányul, hogy az új iránt természeténél fogva nyitott fiatalokat új életszemlélet elsajátítására készítse. Valósítsd meg önmagadat! Légy laza! Bulizz! Pazzizz! Csajozz! Jogod van a szórakozásra! Nap-nap után találkozhatunk a médiában az ilyen és ehhez hasonló buzdításokkal. Eszményképek is vannak, láthatjuk őket is mindennap: leépuult, ápolatlan, drogos, alkoholista, illetlen, hogy nem mondjam közönséges viselkedésű, amorális bálványok, akiket egyszer felkap a média, aztán egyik percről a másikra ejt. Még véletlenül sem akad közöttük egy normális kinézetű, normális viselkedésű, normális észjárású egyén! Divatos műfajuk a zene, ha ugyan egyáltalán zenének lehet nevezni a fülsiketítő hangerővel bömbölő, beszédet és minden más hangot elnyomó zajt, ami olyan kába révületbe ejti a fiatalokat, mint régen a sámán dobja a törzs tagjait. Nagyon kevés az a fiatal, aki ki tudja vonni magát a nemzedéki elvárások kényszerre alól. Nos, ez a diszkózó, bulizó, önmagát megvalósítani óhajtó – persze nem a saját erejéből, hanem főleg „béna” szülei munkája révén – nemzedék nem rendelkezik szabad vegyértékkel semmilyen más irányban sem. A dolog tragikuma, hogy ez se vezet sehova: legfeljebb a drog, az alkohol és más narkotikumok, a diszkóbaesetek, a céltalanság, a kiégettség, a lelki elsivárosodás világába.

Fel tudja-e venni a versenyt a fiatalok érdeklődésének megnyerése tekintetében e hatalmas pénzekkel támogatott agymosó programokkal szemben a kulturális értékekre fókuszáló, nemzeti értékeket és eszményeket példaként állító művelődés igénye? A jelenlegi helyzet ismerete tükrében sajnos azt állíthatjuk, hogy nem. Az ilyen típusú rendezvényeken alig van fiatal, ismeretanyagukból szinte teljesen hiányzik a nemzeti történelem, irodalom, mint ahogy nem nagyon érdekli őket a nemzeti hovatartozás sem. A kultúrára szánt pénz pedig egyre kevesebb. A hivatalos, kultúrával foglalkozó állami intézmények, kultúrházak költségvetéséből gyakran elemi fenntartási költségekre se nagyon futja, más kérdés, és nem is akármilyen, hogy mennyire tekintik ezek feladatuknak a nemzeti értékek közvetítését. A 90-es években a térségben lezajlott a rendszerváltozás, új politikai struktúra jött létre, új törekvésekkel, pénzorientáltságú beállítódással, a kul-

turális intézményeket sem. Az anyagi támogatás csökkenésének függvényében a kulturális téren dolgozók létszáma csökken, tevékenységi körük szűkül, a legfőbb kérdés azonban az, hogy mindmáig nem sikerült egyértelműen tisztázni a maguk számára, hogy mi is a feladatuk a megváltozott politikai viszonyok között. Régebben bizonyos szempontból könnyebb volt. Csak arra kellett ügyelni, mi az elvárás „felülről”, és ennek eleget tenni. Na de ma? Egyáltalán hol van a fönt? És ráadásul ez „fönt” az aktuális erőviszonyok függvényében állandóan változik. A művelődési házak régi vágású kádereikkel teljes zavarodottságban próbálnak igazodni valamiféle felsőbb elvárásokhoz, s ha ez nem megy, még mindig ott van a korábbi évtizedekben jól bevált módi. Ez viszont ma már nem funkcionál olyan jól, mint pár évtizeddel korábban, és nem állítja meg az anyagi támogatás csökkenését, mely olykor olyan drasztikus méreteket ölt, hogy ezeknek az intézményeknek a létét veszélyezteti.

Könnyen belátható, hogy ily módon nem nagyon lehet nemzeti kulturális értékeket hatékonyan képviselni. Akkor viszont hogyan lehet? A 90-es évektől kezdődően, miután a törvényes feltételek lehetővé tették, nagy számban jöttek létre civil szervezetek, melyek nemzeti kultúrával kívántak foglalkozni. Néptánc együttesek, hagyományápoló körök, irodalmi csoportok, színjátszó körök, és még nagyon sok más. E civil szervezetek valamennyien igen fontos szerepet töltenek be a nemzeti kultúra ápolásában, értékeinek megőrzésében, a fiatalok bevonásában. Hogy milyen nagy számban jöttek létre, ez is mutatja, milyen nagy hiány mutatkozott e téren, milyen nagy igény volt/van ezek munkájára. Hiszen – mindannyian tudjuk – a civil szerveződés rengeteg igényt kielégít, olyan valós igényeket, amelyek kielégítése az állami szféra részéről valamilyen oknál fogva nem történik meg. Ugyanakkor azonban nem lehet áthárítani a civil szférára a nemzeti kulturális értékek közvetítésének túlnyomó részét. A civil szféra, éppen spontaneitása és önkéntessége alapján nem pótolhatja a kulturális stratégia hiányát, illetve következetes alkalmazását. Ez a nemzeti alapon működő intézményrendszer feladata lenne – ha lenne ilyen. Az intézet mint forma a civil szférával ellentétben hosszú távú stratégia mentén tevékenykedhet. Jelenleg azonban az a helyzet, hogy a kisebbséggel kapcsolatos stratégiai fontosságú, elsődleges prioritású kutatások is civil szervezetekben, egyesületekben, társaságokban, esetleg egyéni módon történnek – illetve nincsenek.

Mi ennek a következménye?

Így állunk most nemzeti kulturális értékeink közvetítése terén. Egyfelől nagy tömegmanipulációs

propaganda folyik a nemzeti értékek degradálása irányában, másfelől csökken a kultúrára fordítandó pénz, és az új, pénzcentrikus viszonyok közepette a kultúra súlya csökken, illetve – ez is általános jelenség – teljesen átértelmeződik. A motoros találkozó pl. mitől kulturális rendezvény? Pedig újabban annak tekintik! És akkor még nem is szóltunk arról, hogy a kevés számú, valóban kulturális igényű tevékenység egy része is – sajnos olykor a favorizált része – éppen ellenkező irányban hat: nem a nemzeti értékek megbecsülése, hanem azok lejáratása érdekében jön létre.

Nem csoda, ha ilyen körülmények között nagyon rosszul áll a nemzeti kultúra szénája. És ki a vesztese ennek? Természetesen nemzeti közösségünk, mely e megtartó erő nélkül teljesen ki van szolgáltatva a média által erőszakosan sulykolt romboló eszméknek. A kultúra megtartó ereje nélkül, a nyelv, az irodalom, a múlt, az eszmények, a közösség megtartó és példaadó ereje nélkül, kizárólag a pénzt hajszolva önmagát megvalósítani akaró fiatal előtt nem egy boldog és gazdag élet lehetősége áll, hanem – mint ahogy sajnos már oly sokszor láttuk – a korai kiégettség, elmagányosodás, talajtalanság, az önpusztítás számos formája.

Mi a teendő?

A jövő érdekében, a megmaradás érdekében mindent el kell követni, hogy nemzeti közösségünk valódi közösségi értékei helyükre kerüljenek. Kulturális értékeink lebecsülése, elfelejtése, gyalázása helyett ezek tudatosítására, népszerűsítésére, bemutatására, tanítására kell törekednünk. Nem mondhatnám, hogy konfliktusmentes feladat ez, hiszen annyi ellenérdekeltséggel lehet szembekerülni. A legalapvetőbb az anyagi lehetőségek beszűkülő köre, ez egyébként afféle „Jolly Joker” szerepét is betölti: mindent lehengerlő érv újabban a gazdasági válságra való hivatkozás. Nincs rá pénz – hallottuk számtalanszor,

ha valamit megújítani, bővíteni, új tartalommal megtölteni szerettünk volna. Másra viszont a nehéz körülmények ellenére is jut, a kultúra a mostohagyerek, akárcsak az ott dolgozók. A kultúra kapcsán hányszor elhangzik, hogy „racionalizálni kell” – és jönnek a megszorító intézkedések. Akár úgy is, hogy törvényes kötelezettségüket megszegve nem fizetik ki a dolgozók bérét – mint ahogy történt ez Adán 2008-ban.

Hosszú távon nagyon rossz befektetés és nagyfokú rövidlátásra, vagy ami még rosszabb, ellenérdekeltségre vall a kultúra visszaszorítása. Arra lenne szükség, hogy ne aktuális politikai erők, hanem kultúra iránt elkötelezett, hiteles emberek döntsenek nemzeti kultúránk sorsáról. És ami ezzel nagyon is összefügg: legyen meg a kellő felhatalmazásuk, hogy végre is tudják hajtani terveiket. Mert hiába a legszebb tervek is, ha papíron maradnak, vagy lehetőségek hiányában nem lehet megvalósítani őket, esetleg kompromisszumos félmegoldások születnek.

Én a magyar intézményhálózat kiépítésében látom a kisebbségben élő magyar népesség nemzeti kulturális értékeinek megőrzését és továbbítását. Erre nagyon jó példa a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, amelyet más intézetek létrehozása is követhetne. Én magam hosszú évek óta szorgalmazom egy Magyar Nyelvi Intézet vagy iroda megalakítását, javaslatot is tettem, programot is dolgoztam ki, egyelőre még várat magára a terv megvalósítása. Felvidéken, Erdélyben már eredményesen működik hasonló Intézet, nyelvünk állapotát tekintve nekünk is régóta szükségünk lenne rá.

Befejezés: „Meddig foszlik semmivé közösségi értékeink szép szövedéke?” – ez a kérdés nyitotta meg a közvitát. Ha röviden szeretnénk megválaszolni a kérdést, azt mondhatnánk, hogy ha bénultan nézzük a rombolást, akár teljesen is szétfoszlik, hogy átadja a helyét egy megtartó erő nélküli globalizált világnak. Bízunk abban és reméljük, hogy továbbra is lesz erőnk, hitünk, kitartásunk azon munkálkodni, hogy ez ne következék be.